

Prof. dr hab. Tadeusz Palmowski
Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański
ul. Bażyńskiego 4, 80-309 Gdańsk
tadeusz.palmowski@ug.edu.pl

Oświadczam, że jestem kompetentny do sporządzenia niniejszej Recenzji i nie istnieją żadne przeszkody natury technicznej i prawnej uniemożliwiające jej wykonanie. Ponadto oświadczam, że nie istnieją jakiegokolwiek okoliczności mogące wywołać wątpliwości co do mojej bezstronności, i nie zachodzą żadne okoliczności określone w art.24 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz.256 z późn. zm.), które skutkowałyby niemożliwością sporządzenia Recenzji.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Denisa Cerića

pt. Transgraniczna przestrzeń turystyczna w regionie Morza Bałtyckiego,

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania

im. S. Leszczyckiego Polskiej Akademii Nauk

Zakład Geografii Miast i Ludności

Warszawa, 2023

promotor: dr hab. Marek Więckowski, prof. IGiPZ PAN

Przedłożona do recenzji dysertacja wykonana została pod kierunkiem dr hab. Marka Więckowskiego, prof. IGiPZ PAN uznanego badacza z zakresu współpracy transgranicznej, transportu, turystyki i ochrony środowiska w Zakładzie Geografii Miast i Ludności IGiPZ PAN w Warszawie. Dysertacja zgodnie z *Ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, poz. 1668, art. 187, ust. 3.*, przedstawiona została w formie zbioru sześciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych z których pięć zostało opublikowanych, a szósty przyjęty do druku. Tytuł całego zbioru to: *Transgraniczna przestrzeń turystyczna w Regionie Morza Bałtyckiego.*

- Więckowski M., Cerić D. (2016). Evolving tourism on the Baltic Sea coast: perspectives on change in the Polish maritime borderland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 16, issue sup 1, 98-111, (udział Doktoranta 25%),

- Cerić D., Więckowski M. (2019). Współpraca transgraniczna w regionie Morza Bałtyckiego jako element kreowania przestrzeni turystycznej, [w]: A. Cedro (red.), *Polska Geografia Morza, Przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne badania morza i obszarów nadmorskich*, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk o Ziemi, 29-44, (udział Doktoranta 75%),
- Cerić D. (2019). Transgraniczna przestrzeń turystyczna obszarów morskich i nadmorskich na przykładzie Morza Bałtyckiego – próba wyjaśnienia pojęcia. *Przegląd Geograficzny*, 91, 4, 531- 551, (udział Doktoranta 50%),
- Cerić D., Więckowski M. (2020). Establishing transboundary tourist space in the Baltic Sea region. *Baltic Journal of Health and Physical Activity*, 2020, Spec Iss (1), 149-157, (udział Doktoranta 50%).
- Cerić, D. (2023). Przestrzenne cechy transgranicznej współpracy turystycznej w regionie Morza Bałtyckiego. *Przegląd Geograficzny*, 95, 1, 85-112, (udział Doktoranta 100%).
- Cerić, D. (2023). Obstacles to cross-border tourism cooperation across the Baltic Sea as seen by Interreg stakeholders. *Geografický časopis/ Geographical Journal*, 75, X, X-XX, (w druku), (udział Doktoranta 100%).

Trzy z cyklu artykułów opublikowano w czasopismach z IF. W dwóch z sześciu prac Doktorant jest jedynym autorem, natomiast w jednej jego wkład wynosi 75%, w kolejnych dwóch 50% i w jednej z wkładem pracy 25%.

Przedłożony do recenzji tom w postaci zwięzłego opracowania przedstawionego na 193 numerowanych stronach składa się z trzech, znakomicie przygotowanych części. Część pierwsza zawarta na 55 stronach, to jak to określił Doktorant, tekst objaśniający do cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych. W logiczny i uporządkowany sposób zawarto tu założenia pracy, koncepcję badania, metody badawcze i źródła danych, uzyskane rezultaty, podsumowanie, napotkane ograniczenia i literaturę.

Część druga to wszystkie artykuły wchodzące w cykl rozprawy doktorskiej, uzupełnione oświadczeniami współautorów i potwierdzeniem przyjęcia do publikacji. Część trzecia stanowi krótką prezentację kariery zawodowej doktoranta, jego bogatą aktywność naukową, dydaktyczną i organizacyjną.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do niezwykle aktualnej tematyki badań współpracy transgranicznej przez morze. Region Morza Bałtyckiego (RMB) zdaniem Doktoranta (i recenzenta także), ze względu na zmiany jakie zaszły na tym obszarze od lat 90. XX w., szczególnie w zakresie zmiany funkcji granic z zamkniętych w kierunku otwartych, co bezpośrednio wpłynęło na rozwój współpracy transgranicznej i powstania regionu transgranicznego akwenów morskich, jest bardzo dobrym polem badawczym. Proces integracji przez morze nabrał szczególnego tempa, od roku 2007, kiedy to Morze Bałtyckie stało się *de facto* wewnętrznym morzem Unii Europejskiej z otwartymi granicami wewnętrznymi. Jednym z bardzo istotnych aspektów współpracy transgranicznej jest turystyka. Jej rozwój znajduje wsparcie UE poprzez programy Interreg.

Głównym przedmiotem badań była konkretna współpraca dotycząca projektów rozwoju turystyki w latach 2007 – 2013, wykonywanych w ramach programów Interreg IV, które zdaniem Doktoranta, prowadziły do kreowania transgranicznej przestrzeni turystycznej obszarów morskich i nadmorskich.

Zakres czasowy przeprowadzonych badań obejmował w zasadniczej części lata 2007 - 2013 czyli okres trwania programu *UE Interreg IV* oraz pięcioletni okres jego implementacji pozwalający na zbadanie efektów zapoczątkowanej wcześniej współpracy. Kontynuowanie badań w roku 2019 pozwoliło Autorowi zaobserwować i poznać efekty wykonanych projektów.

Zakres przestrzenny przeprowadzonych badań obejmuje region Morza Bałtyckiego, określonym przez program VASAB, co pokrywa się z obszarem wsparcia programu Unii Europejskiej Interreg IV B Regionu Morza Bałtyckiego w latach 2007-2013. Przyjęta delimitacja regionu Morza Bałtyckiego należy do najczęściej stosowanej w publikacjach o charakterze naukowym.

Cel pracy Doktorant rozpatrywał na płaszczyźnie teoretyczno-metodologicznej, metodycznej i empiryczno-poznawczej. Celem rozprawy było wyjaśnienie specyfiki terytorialnej morskiej współpracy transgranicznej na przykładzie rozwoju turystyki w regionie Morza Bałtyckiego. Aby osiągnąć ten cel, Autor prawidłowo sformułował trzy pytania badawcze. Następnie w cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych, wskazał konkretne artykuły, w których znajdują się odpowiedzi.

W następnej części rozdziału pierwszego jej Autor poprawnie usytuował przeprowadzone badania w nurcie zarządzania obszarem transgranicznym, jednocześnie

wskazał na lukę badawczą związaną z nowymi zagadnieniami dotyczącymi powiązania przestrzeni z akwenami i granicami morskimi, którą starał się wypełnić. Nowa koncepcja dotyczyła kształtowania wspólnej, transgranicznej przestrzeni turystycznej. Jej integralną część stanowi obrazowy i bardzo przejrzysty schemat wykonywanych badań (Ryc.2).

W kolejnym etapie zaprezentowane zostały główne metody badawcze. Charakter pracy wymagał autorskiego zastosowania zróżnicowanych metod badawczych wypracowanych przez geografię społeczno-ekonomiczną. Była to m.in. analiza kartograficzno-statystyczna z zastosowaniem GIS, klasyczne metody statystyczne oraz techniki wywiadu pogłębionego. Wykorzystywano także studia literaturowe i studia dokumentów, raportów oraz wyniki badań terenowych. Szczegółowe zestawienie celów, podejść, metod i źródeł danych dla całego cyklu sześciu publikacji zestawione zostało w postaci bardzo instruktywnej tabeli. Przyjęte w pracy metody umożliwiły weryfikację przyjętych założeń badawczych. Pozwoliły na określenie obszarów morskiej współpracy transgranicznej i jej wymiaru.

W dalszej części tego rozdziału Doktorant z wielkim stopniem szczegółowości omówił wyniki badań zawarte w całym cyklu sześciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych. W jego końcowej części przedstawione zostały uzyskane rezultaty, które tworzą istotną część przeprowadzonych badań.

Cały rozdział zamyka szeroko zaprezentowane podsumowanie z wnioskami i dyskusją. Przeprowadzona analiza projektów pozwoliła wyróżnić 19 obszarów współpracy w turystycznych projektach Interreg IV w RMB. Wyodrębniono w nich sześć grup tematycznych.

Przeprowadzone przez doktoranta badania stanowią istotny krok w kierunku pogłębienia wiedzy i wyjaśnienia rozwoju turystyki w ramach morskiej współpracy transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego, a opracowanie udanego modelu kształtowania się morskiej współpracy transgranicznej w zakresie turystyki w regionie Morza Bałtyckiego pozwoliło na wniesienie konkretnego wkładu do poznania istoty współpracy obszarów rozdzielonych przez morze. Cel pracy został osiągnięty. Autor wskazał także na konieczność kontynuowania badań morskiej współpracy transgranicznej.

Elementem dodatkowym wprowadzonym przez Doktoranta było także zestawienie w postaci tabelarycznej najważniejszych wyników jeszcze nieopublikowanych badań, które były

istotne w percepcji turystyki w ramach morskiej współpracy transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego.

Poza bardzo dobrze przygotowanym autoreferatem (Rozdział I, Tekst objaśniający) zakończonego podsumowaniem, wnioskami i dyskusją, Autor zawarł w nim dostrzeżone w czasie wykonywania pracy ograniczenia badawcze, które mogą mieć wpływ na jakość uzyskanych wyników. Jako młody, ale już wytrawny badacz wskazał na konieczność podejścia do nich z dużą rezerwą i ostrożnością.

Rozdział pierwszy (autoreferat, tekst objaśniający) zamyka spis literatury, składający się z 52 pozycji, z czego 13 polskojęzycznych. Warto dodać że w poszczególnych artykułach całego cyklu jej Autor zamieszczał nawet po 81 i 96 pozycji literatury, głównie angielskojęzycznej.

Przyjęte w pracy metody umożliwiły weryfikację przyjętych założeń badawczych. Na szczególne podkreślenie zasługuje dobra w każdym z przypadków prezentacja merytoryczna i graficzna celu pracy, zweryfikowane założenia badawcze i zrealizowane zadania badawcze. Zdaniem recenzenta w podsumowaniu przydatne byłoby krótkie zestawienie tabelaryczne wykonanych założeń i zadań badawczych.

Uwagi ogólne

Przedłożona rozprawa doktorska, pomimo, że składa się z cyklu sześciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych i autoreferatu tworzy zwartą pod względem merytorycznym całość. Postępowanie badawcze przyjęte w pracy jest prawidłowe. Autor wykazał się dużą dyscypliną intelektualną i umiejętnością konsekwentnego prowadzenia wywodu. Sposób formułowania wniosków, ich dobór i zakres świadczą o znacznych umiejętnościach Autora w tym zakresie. Praca wyróżnia się starannością, napisana została w sposób dosyć jasny i zrozumiały. Autor umiejętnie posługuje się przypisami i odnośnikami.

Język pracy fachowy. Doktorant pokazał, że potrafi umiejętnie konstruować i sporządzać interesujące teksty naukowe.

Ponieważ jest to praca o charakterze geograficzno-ekonomicznym, Doktorant słusznie operuje w pracy autorskimi mapami i schematami. Tablice, mapy i schematy są przejrzyste i czytelne. Takie ujęcie, nie tylko dokumentuje przestrzenne ujęcie badanych zjawisk, ale pozwala także na wyciąganie konkretnych wniosków.

Uwagi szczegółowe

Zdaniem recenzenta dyskusyjna może być kolejność podrozdziału 1.5 i 1.6. Uzyskane rezultaty, czyli omówienie wyników, a potem podsumowanie (wnioski i dyskusja). Czy to musiało zostać rozbite? Dlaczego dyskusja jest dopiero po wnioskach?

- Niektóre przedstawione sformułowania, w szczególności założeń pracy na pierwszy rzut oka wydają się właściwe. Jednak zdaniem dosyć konserwatywnego recenzenta są one nieco zawite i należałoby zastanowić się nad ich uproszczeniem, celem uzyskania większej przejrzystości.
- Autor stosuje takie sformułowania jak: „współpraca transgraniczna poprzez morskie granice”. Jaśniej i bardziej logicznie będzie: morska współpraca transgraniczna. Wcześniej jednak chociażby na potrzeby rozprawy należałoby zdefiniować morską współpracę transgraniczną jako co najmniej dwa obszary lądowe rozdzielone przez morze i granice morskie. Człowiek z natury swojej jest istotą lądową i współpraca przez morze zawsze rozpoczyna i kończy się na przeciwległych wybrzeżach. Takie podejście mogłoby także uprościć szeroko przez Doktoranta dyskutowane pojęcie: „*transgraniczna przestrzeń turystyczna akwenów morskich i nadmorskich*”.
- Następny przykład: „*współpraca na rzecz turystyki transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego*”. Prościej mogłoby być: turystyczna współpraca transgraniczna w Regionie Morza Bałtyckiego.
- Kolejny przykład: „*specyfika terytorialnej współpracy transgranicznej realizowanej na obszarach morskich na przykładzie Morza Bałtyckiego w ramach współpracy na rzecz rozwoju turystyki*”. Lepiej będzie: rozwój turystyki jako specyficznego elementu morskiej współpracy transgranicznej na przykładzie Morza Bałtyckiego.

Likwidacja wskazanych zawitości językowych może ułatwić percepcję pracy przez potencjalnych odbiorców.

Na str. 7. jest: od lat 90-ych XX w. Współcześnie pisze się: od lat 90.

Niezbyt szczęśliwy jest też unijny żargon np. „interesariusze”.

Poczynione drobne uwagi polemiczne, nie ujmują bardzo wysokiej wartości rozprawy.

Na zakończenie pragnę stwierdzić co następuje. Praca stanowi dowód, że jej Autor:

- ma wiedzę i umiejętności z zakresu nauk geograficznych i przestrzennych,
- potrafi właściwie wybrać i postawić problem badawczy, jasno sformułować hipotezy i konsekwentnie dążyć do ich weryfikacji;
- umie znaleźć właściwe metody badawcze i je stosuje;
- potrafi wyciągać wnioski z badań, nowocześnie je formułować i prezentować;
- umie wyciągać konkretne, praktyczne i aplikacyjne wnioski z prowadzonych badań.

Rozprawę doktorską mgr. Denisa Cerića w świetle przytoczonych danych uważam za pracę spełniającą warunki pracy doktorskiej zawarte w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce, z późniejszymi zmianami.

Rozprawa stanowi dojrzałe rozwiązanie badanego zagadnienia naukowego i dowodzi umiejętności prawidłowego postępowania badawczego. Zgodnie z załączoną sentencją Doktoranta, przytaczającego cytatem prof. Jerzego Zaleskiego (2001) „*Bałtyk ma łączyć, a nie dzielić!*”

Biorąc pod uwagę całokształt recenzowanej rozprawy doktorskiej mgr. Denisa Cerića **z całym przekonaniem stawiam wniosek** Wysokiej Radzie Naukowej Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie Pana mgr do kolejnego etapu przewodu doktorskiego.

Ponadto, ze względu na opracowanie udanego **modelu kształtowania się morskiej współpracy transgranicznej** w zakresie turystyki w regionie Morza Bałtyckiego, wypełniającymi istotną lukę w badaniach tego bardzo aktualnego zagadnienia, **wnioskuję o wyróżnienie i nagrodzenie** dysertacji doktorskiej mgr. Denisa Cerića w trybie przewidzianym w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Gdańsk, dnia 27 października 2023 r.

Prof. dr hab. Tadeusz Palmowski